

de interne forskelle mellem forskellige organisationsformer og udtryk lov at komme frem. Kvindebevægelsen var karakteriseret af både sociale og kulturelle forskelle og forskellige mål. Heller ikke inden for kvindebevægelsens egne rækker var der enighed om kvindens rette placering i samfundet og den ønskværdige ligestillings omfang. Dog bliver det også tydeligt, hvordan alle efterhånden samledes om kravet om valgret. Bogen slutter med kort at se på perioden efter 1915-grundloven, og hvordan det videre gik kvinder i politik. Her træder to pointer tydeligt frem. Det gik langsomt, og kvinders politiske deltagelse var i høj grad bygget op om et sejlivet husmoderideal.

Bogen kan læses på flere niveauer og ad flere omgange. Meget af historien fortælles sideløbende i fyldige billedtekster og via de mange illustrationer, fotografier og satiretegninger. Her bliver der ind imellem plads til en mere nuanceret historie end det fokus, der er på kvinderne og deres valgret i hovedteksten. Eksempelvis når Højre, der begræder tabet af den privilegerede valgret, eller tyendet, der fejrede deres valgret, trækkes ind. Eller når de sociale realiteter bag periodens politiske og kulturelle udvikling toner frem i fotomaterialet. Billedmateriale og -tekster suppleres løbende med portrætter af de ledende skikkelser i kvindebevægelsen. Både tegninger og fotos fungerer som sigende illustrationer til den historie, der fortælles, men man kan godt ærgre sig lidt over, at Helle Juhl ikke går længere ind i selve billed- og kønsanalysen. Det skal dog ikke skygges for det prisværdige i, at et virkeligt godt kildemateriale trækkes frem i lyset. Samtidig er der tale om en nuanceret, veloplagt og velformidlet fortælling om kvindekamp og valgret.

Nina Koefoed

| BENTE ROSENBECK: *Har videnskaben køn? Kvinder i forskning*, Museum Tusulanums Forlag, København 2014, 275 s., 248 kr.

Det historiske afsæt for denne bog er 1875, hvor en kgl. anordning slog fast, at der ikke var lovligt grundlag for at nægte kvinder adgang til at studere ved Københavns Universitet. Og det vel at mærke efter at universitetet i næsten 400 år i praksis havde været forbeholdt mænd. Sådant er det ikke mere. Københavns Universitet optog i 2016 60 % kvinder og 40 % mænd, og blandt de optagne var der et flertal af kvinder på samtlige fakulteter undtagen Det Natur- og Biovidenskabelige Fakultet, hvor kvinderne udgjorde et lille mindretal på 48 % af de optagne. Helhedsbilledet er det samme i resten af Danmark, hvor flere kvinder end mænd tager en højere uddannelse. Blandt forskere og undervisere i toppen af det højere uddannelsessystem er mænd dog sta-

dig i solidt flertal, og det er dette forhold, som i særlig grad interesserer Bente Rosenbeck i den foreliggende bog, der hviler på et historisk grundlag, men som først og fremmest må forstås som et debatindlæg. Efter Rosenbecks mening er universitetets slagside til det mandlige ikke kun udtryk for et efterslæb fra fortiden, der går over af sig selv, efterhånden som rekrutteringsmassen i stigende grad vil blive udgjort af kvinder. Der er snarere tale om, at universiteterne rummer en institutionel struktur, der fremmer mænds karrierer, fordi det er mænd, der traditionelt har haft retten til at definere, hvad videnskab er. Hvis ligestilling skal gennemføres på professorniveau, må der altså ske et opgør med strukturen og videnskabsidealet, hævder Rosenbeck. På den baggrund giver bogen en engageret fremstilling af kvinders kamp for retten til uddannelse og akademisk karriere samt en kritik af, at ligeretten ikke er slået fuldt igennem alle steder i den akademiske verden. Til at fremme sit synspunkt leverer Rosenbeck ikke mindst et forsvar for feministisk videnskabsteori og kønsforskning, som hånd i hånd med Michel Foucaults og Pierre Bourdieus sociologiske teorier om den akademiske verden bruges til at vise, at videnskab og akademia ikke er værdifri, men handler om magt og fastholdelse af etablerede (mandsdominerede) hierarkier.

Bogen begynder med et historisk overblik over de muligheder, kvinder havde for en højere, boglig kundskabstilegnelse i tiden før 1800-tallets slutning, hvor de formelle rammer for kvinders adgang til universitetet blev skabt. I middelalderen og tidlig moderne tid var universiteterne lukket land for kvinder, bortset fra få og sjældne eksempler fra bl.a. Italien, hvor enkelte kvinder opnåede at kunne studere og erhverve grader. Universiteterne var rettet mod uddannelsen af teologer og embedsmænd, og det var derfor også en (af mænd dikteret) samfundsstrukturel selvfølgelighed, at kvinder ikke havde adgang til disse institutioner. Det betød ikke, at lærdomstilegnelse som sådan ikke kunne være for kvinder. Det afhang af konteksten, som kunne være religiøs, navnlig i forbindelse med klostervæsenet, eller litterært orienteret. Med tiden var de kvindelige litterater selv i Danmark så relativt mange, at præsten Frederik Schønau i 1753 kunne udvælge 100 prominente af dem til den ofte omtalte bog *Samling af lærde danske fruentimmer*. Adelskvinder og andre socialt privilegerede kvinder var her overrepræsenterede, og i forhold til de etablerede videnskabelige og mandsdominerede universitetsdiscipliner var disse kvinder ganske afgjort få og placeret i periferien.

Andre, mere praktisk orienterede vidensområder gav også kvinder mulighed for at opøve kundskaber, f.eks. inden for sygepleje og fødselshjælp. Udviklingen af moderne videnskab i 1800-tallet førte til en professionalisering af disse områder, men Rosenbeck pointerer, at det

skete ved en underordning af dem i forhold til den teoretisk funderede lægekunst, der kun var for mænd. De professioner, kvinder fik mulighed for at uddanne sig til, rummede derfor ikke i sig selv et ligestillingspotentiale. Dette blev tilsyneladende snarere realiseret ad omveje ved, at piger fik lige mulighed med drenge for skolegang. Det førte efterhånden til, at der i 1940'erne var lige så mange piger som drenge, der fik en mellemskoleeksamen. I 1950'erne var det også tilfældet med realeksamen, og i 1970'erne med studentereksamen. I 1980'erne nåede denne form for ligestilling omsider til universiteterne. Det var imidlertid ca. 100 år efter, at Nielsine Nielsen som den første kvinde blev optaget på Københavns Universitet, hvor hun ville studere medicin (det var i 1877, hvilket ikke fremgår af bogen). Som nævnt fandtes ingen regler, der eksplicit forbød kvinder at studere, men det var vist ifølge adskillige af de mandlige akademikere et stærkt beklageligt forhold. De gjorde i hvert fald deres for at hindre Nielsine Niensens adgang, men forgæves. I 1885 fik hun sin embedseksamen som læge, og Rosenbeck gennemgår en række af de fremtrædende kvinder, som trådte i hendes fodspor på den akademiske løbebane. I årene før 1925 tog 379 kvinder embedseksamen fra Københavns Universitet. Nogle af disse havde også ambitioner om forskning, f.eks. Marie Krogh, Eli Møller, Anna Hude, Lis Jacobsen og Ellen Jørgensen. Men de udgjorde et fåtal. Selv om kvinder formelt set havde adgang til de akademiske grader, så var det ingen given sag, at de senere kunne blive forskere. At blive *ansat* på universitetet blev først muligt ved en lovændring i 1921, der gav lige adgang uanset køn til alle offentlige tjenestestillinger (undtagen gejstlige og militære). Og som det skulle vise sig, var der ofte lang vej fra den principielle mulighed til den faktiske ansættelse. Man kunne indspærke, at det var et vilkår for mange mænd også, for konkurrencen var hård nok i forvejen mellem dem. Kvinder var derfor bare flere konkurrenter, hvilket er med til at forklare såvel direkte modstand som tøvende accept.

Kvindens indtræden i de institutionelle akademiske miljøer var således præget af træghed og modstand fra det mandsdominerede universitet. Rosenbecks tese er, at der i hele videnskabskulturen lå en struktur, der virkede hæmmende for kvinders integration i academia. Dvs. at det ikke kun handler om, at mænd bevidst har villet undertrykke kvinder, men at der i selve videnskaben og dens såvel naturvidenskabelige som humanistiske teoridannelser (som gennem århundreder er blevet formet af mandlige forskere) er indbygget en diskriminerende praksis. Ifølge Rosenbeck er moderne videnskab en social konstruktion, der udstikker rammerne for, hvad der er normalt og unormalt, sundt og usundt, mandligt og kvindeligt. Med udgangspunkt i Michel Foucaults teori om diskursanalyse vil Rosenbeck „læse videnskaben

som en tekst med henblik på at fremanalysere disse dikotomier“ (s. 78), og hun kommer frem til, at det især er inden for natur- og lægevidenskaben, at kønnet og kroppen konstrueres eller italesættes. Det var med andre ord ikke religiøse eller etiske grunde, der var forbundet med modstanden mod kvinder på universitetet, men en socialt konstrueret videnskabs forestillinger om kvindekønnet som naturligt eller biologisk disponeret for moderrollen og indisponeret for intellektuelt arbejde. Hjernen og ovarierne kunne ikke udvikle sig samtidigt, som Rosenbeck sammenfatter holdningen (s. 85).

Gennem læsninger af både litterære og videnskabelige tekster fra de første årtier af 1900-tallet fremhæver Rosenbeck, hvordan denne kønsklassifikation skabes og samtidig bruges nærmest konspiratorisk til at etablere en elitær, mandlig identitet på universitetet. Denne maskuline identitet, grundlagt omkring 1920'erne, mener Rosenbeck stadig dominerer på universitetet, fordi „mænd er utilbøjelige til at slippe kontrollen“ (s. 108). Hvem ved, måske er det sandt, men når nu bogens ærinde er at vise, hvordan en almen, biologisk bestemt klassifikation af det kvindelige er en konstruktion med diskriminationsformål, så kan man da godt undre sig over, at forfatteren selv uden videre anvender kategorien mænd eller til formålet konstruerer klassifikationen mænd, som om de udlever en kollektiv biologisk bestemmelse uafhængig af den historiske kontekst. Konstruktionen af „mænd“ og „maskulinitet“ tjener imidlertid sit naturlige formål i bogens anden halvdel, der glider over i en mere udtalt politisk motiveret argumentation. Med Rosenbecks ord: „Alt for længe har maskulinitet og akademisk identitet været kædet sammen; nu gælder det om at gøre op med den mandlige norm i videnskaben“ (s. 215). Denne del af bogen tager afsæt i fremvæksten af kønsforskningen generelt i 1970'erne og 1980'erne og herunder en særligt feministisk videnskabskritik, som vil lægge afstand til et universalistisk videnskabssyn (der altså forstås som noget maskulint). Rosenbeck leverer en forskningsoversigt over denne kritik, men uden at komme ind på de indvendinger, der kan rejses mod den, herunder risikoen for at køre i den modsatte grøft og ende i fuldstændig relativisme. I lyset af de utroligt mange navne, der gennemgås ikke bare i forskningsoversigten, men i hele bogen, er det en skam, at der ikke er noget indeks i bogen. Det ville have hævet dens brugsværdi betragteligt.

Rosenbeck skriver indlevende og ofte også overbevisende om både institutionel og politisk træghed eller modvilje mod ligestilling i universitetsverdenen, selv om det politisk-feministiske udgangspunkt forekommer at fremme en skyttegravslignende dem mod os-opfattelse. Således er det ud fra bogens ligestillingsperspektiv problematisk, når mænd er i flertal, fordi de dermed udøver „maskulin“ magt og viden-

skab. Der står ikke én linje om, hvad der sker, når kvinder er i flertal. Men ud fra bogens teoretiske og sociologiske udgangspunkt må kvinderne tilsvarende udøve „feminin“ magt og videnskab, hvis og når de får mulighed for det. Om det så alligevel vil udmønte sig i ligestilling, vil tiden sikkert vise.

Morten Fink-Jensen

| SOFIE LENE BAK (RED): *Oral History i Danmark*, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2016, 215 s., 249 kr.

Hensigten med udgivelsen er dobbelt: For det første ønsker redaktøren at udfylde et tomrum i den danske faghistoriske litteratur om *Oral History*, og for det andet ønsker hun at inspirere danske samtidshistorikere til at prioritere indsamling af mundtlige kilder til gavn for såvel forskning som undervisning. Ledetråden for samtlige bogens bidrag er spørgsmålet om *Oral History*s udfordringer – metodiske, praktiske, etiske – og perspektiver.

Antologien rummer ti bidrag, hvoraf de to indledende kapitler af Sofie Lene Bak og Sebastian Olden-Jørgensen introducerer *Oral History* såvel metodisk som historiografisk. De resterende otte bidrag beskriver enkelte forskeres arbejde med mundtlige kilder til besættelsestidens og anden verdenskrig historie, nyere militærhistorie samt børne- og socialhistorie, herunder marginaliserede gruppers historie, foruden et bidrag med et kønshistorisk perspektiv. Disse otte kapitler rummer både metodiske og praktiske refleksioner og en række læsefrugter. De fleste cases er hentet fra den danske kontekst, en enkelt case er tysk, og endelig er der en amerikansk.

I nogle bidrag beskriver historikerne situationer, hvor mundtlige kilder har været det bærende kildemateriale. Det gælder f.eks. Stine Grønbæk Jensens, Jacob Knage Rasmussens og Jesper Vaczy Krags meget vellykkede artikel om anbragtes historie, hvor de indsamlede beretninger udgør et vigtigt korrektiv til det skriftlige kildemateriale, og hvor spørgsmålet om historikernes sympati med de interviewede blev et centralt etisk anliggende. I andre tilfælde er der først og fremmest tale om, at de mundtlige kilder supplerer det samtidige skriftlige materiale. Det er tilfældet i Claus Bundgård Christensens, Niels Bo Poulsens og Peter Scharff Smiths ligeledes vellykkede artikel om forhenværende Waffen-SS soldater, hvor en af historikernes etiske udfordringer bestod i at håndtere situationer, hvor de interviewede gav udtryk for værdier, der var i modstrid med historikerens forestillinger.

To bidrag skiller sig ud: Forhenværende overinspektør på Frihedsmuseet (Nationalmuseet) Esben Kjeldbæks bidrag om sit mangeåri-